Maatwerkdiploma geeft talent meer kansen

Enthousiasme op het Picasso Lyceum in Zoetermeer. Rector Jeroen van Grunsven en zijn leerlingen zijn blij met het nieuwe maatwerkdiploma. Op deze school is het al lang mogelijk een of meer vakken op een hoger niveau te volgen, maar voortaan levert dat ook een diploma op. Staatssecretaris Dekker heeft de regelgeving aangepast in de hoop dat meer scholen hun talentvolle leerlingen deze kansen geven.

TEKST EN BEELD: **SANNE VAN DER MOST**

Het is niet meer van deze tijd dat je alleen een diploma kunt halen op het niveau van je slechtste vak', zei VO-raad voorzitter Paul Rosenmöller een jaar geleden. 'Scholieren die het ene vak op havo- en het andere vak op vwo-niveau kunnen volgen, zijn veel gemotiveerder.' Dit idee lag ten grondslag aan het maatwerkdiploma dat er nu gaat komen. In een ietwat veilige vorm, dat wel. Vakken op hoger niveau volgen kan namelijk wel, op lager niveau voorlopig nog niet.

Veilig vangnet

Rector Jeroen van Grunsven van het openbare Picasso Lyceum in Zoetermeer vertelt dat zijn school al jaren maatwerk levert. 'Als wij zien dat een leerling meer kan, geven we hem de kans een vak op hoger niveau of sneller te volgen. Nu komt daar een veilig vangnet bij voor het eindexamen. Want lukt het toch niet, dan kan de leerling het vak nu gewoon op zijn eigen niveau herkansen. Eerst mocht dat niet. Deze aanpassing van Dekker zal de drempel om een vak op hoger niveau te doen, verlagen.'
Voor zittenblijvers heeft het Picasso Lyceum een soortgelijk systeem. Van Grunsven: 'Geen enkel kind blijft zitten op ál zijn vakken. Maar op de meeste scholen moet zo'n leerling wel alle vakken opnieuw doen. Hoe demotiverend is dat? Bij ons mag je de vakken die je wel haalde gewoon met je oude klas blijven volgen. Daar doe je ook examen in, gelijk met je oude klas. Zo hou je het jaar erop meer tijd over voor de examens in je slechte vakken en om bijvoorbeeld vast een kijkje te nemen bij je vervolgopleiding.'
De leerlingen zelf varen er wel bij en van roosterstress is in Zoetermeer geen sprake. Van Grunsven: 'Ze vinden het geweldig dat wij hun talenten zien en juist daardoor gaan ze nog net een stapje harder lopen. Mislukken is hun eer te na. Ze zetten hun eigen rooster zelf in elkaar en kijken samen met hun mentor welke vakken ze gaan volgen. 'Wat kunnen deze leerlingen al veel', krijgen we regelmatig te horen van de vervolgopleidingen.'

Paul Rosenmöller: 'Scholieren hierdoor gemotiveerder'

Lef en ondernemerschap

Toen Van Grunsven hoorde dat het maatwerkdiploma er dan toch echt ging komen, was hij enthousiast. 'Het bevestigt wat wij al een hele tijd deden. Waarvan collega's van andere scholen altijd zeiden 'mag dat eigenlijk wel, wat jullie doen?' Natuurlijk mag dat, zei ik dan altijd, en dat was ook zo. Maar nu wordt het gelukkig ook echt geformaliseerd, in die zin dat ze een diploma krijgen waarop staat wat ze echt gedaan hebben, in plaats van een diploma op het niveau van hun slechtste vak.'
Scholen als het Picasso Lyceum zijn zeldzaam, vindt Paul Rosenmöller. 'Iedereen praat wel over maatwerk, maar weinig scholen bieden ook echt die flexibiliteit. En toch is het niet zo ingewikkeld om dit te organiseren. Het is een kwestie van op een andere manier naar de organisatie van je school kijken. Soms moet je iets durven loslaten om een grotere stap vooruit te zetten. Dat heeft alles te maken met lef en ondernemerschap.'

Geen lager niveau

Naast de mogelijkheid om een of meerdere vakken op hoger niveau te volgen, voorziet het plan van Dekker ook in een zogenoemd 'plusdocument', een portfolio dat getuigt van persoonlijke vaardigheden en ontwikkelingen en extra-curriculaire activiteiten. Belangrijk, vindt Rosenmöller: 'Want niet alles draait alleen maar om cijfers.' Alleen de permissie om een enkel vak op een lager niveau te kunnen volgen, zit er voorlopig niet in. Hierin volgt Dekker het advies van de Onderwijsraad om vooral niet aan de wet-

Expliciet recht op maatwerk

Het wordt een 'expliciet recht' om in het voortgezet onderwijs een of meer vakken op een hoger niveau te volgen en daarin eindexamen te doen. Leerlingen die dat doen, krijgen voortaan naast hun reguliere diploma een extra diploma waarop vermeld staat welke vakken op een hoger niveau zijn afgerond.
Dit heeft staatssecretaris Dekker in februari aan de Tweede Kamer meegedeeld. Hij wil met deze en andere maatregelen meer maatwerk in het onderwijs mogelijk maken. Wetswijzigingen zijn niet nodig, want het was al wettelijk mogelijk om vakken op een hoger niveau te doen. 'Maar dat wordt soms over het hoofd gezien', aldus Dekker. Daarom geeft hij leerlingen nu een 'expliciet recht' daarop. Leerlingen die eindexamen doen op een hoger niveau en dat niet halen, kunnen voortaan een herkansing doen op het oorspronkelijke niveau.
In 2015 deden in totaal 1856 leerlingen in het voortgezet onderwijs examen in een of meer vakken op een hoger niveau. Dat is slechts 1,16 procent van alle examenleerlingen. Dekker wil dat meer leerlingen hun beste vakken beter ontwikkelen.

Rector Jeroen van Grunsven van het Picasso College in Zoetermeer: 'Out of the box denken'.

'Het is niet zo ingewikkeld om dit te organiseren'

Henriëtte Maassen van den Brink: negatief geadviseerd

telijke kaders te gaan tornen. De Onderwijsraad ziet het maatwerkdiploma helemaal niet zitten en adviseerde negatief.

Voorzitter Henriëtte Maassen van den Brink van de Onderwijsraad legt uit waarom. 'Op hoger niveau examen afleggen kon altijd al. De discussie begint aan de verkeerde kant en staat haaks op de beweging van een brede kijk op kwaliteit in het onderwijs. Namelijk hoe stimuleer en motiveer je leerlingen, hoe werk je aan socialisatie, persoonsvorming en kwalificatie? Het maatwerkdiploma tast de brede basisvorming aan, stimuleert ongelijkheid en zet in op eenzijdige cognitieve begaafdheid. Over de gevolgen voor de leerling is te weinig nagedacht. Door het beter vormgeven van docentschap en mentorschap kan gedifferentieerd onderwijs een plek krijgen. In het basisonderwijs gebeurt dat wel. Dan kun je de klas samenhouden. Dat zet veel meer zoden aan de dijk voor de toekomst van een leerling dan een maatwerkdiploma.'

Terughoudend

De Inspectie van het Onderwijs gaat deels wél mee met het idee van het maatwerkdiploma, maar is net als de staatssecretaris geen voorstander van het volgen van vakken op een lager niveau. 'Dat lijkt misschien een logische, spiegelbeeldige variant, maar ik zou daar terughoudend in zijn', aldus inspecteur-generaal Monique Vogelzang. 'Als een leerling er zo slecht voor staat dat hij eigenlijk op een lager niveau examen zou moeten doen, is het de vraag of hij wel op het juiste schooltype zit. Het moet leerlingen ook niet te makkelijk worden gemaakt. Dat demotiveert.'

Rector Van Grunsven begrijpt die redenering wel, maar dat neemt volgens hem niet weg dat sommige leerlingen toch veel baat kunnen hebben bij een uitzondering. 'Zo hadden wij een dyslectische leerling die alle vakken op vwo-niveau deed behalve Engels. Doordat het laagste niveau telt, kreeg zij dus tóch een havodiploma, waarmee ze

officieel natuurlijk geen geneeskunde kon studeren. Uiteindelijk koos ze voor hbo-verpleegkunde, maar als ze toch geneeskunde had willen doen, hadden wij absoluut contact gezocht met de universiteit om haar mogelijkheden te bespreken. Kortom, er valt altijd iets te bedenken, maar dat hangt wel af van het lef van individuele scholen. Durven die *out of the box* te denken en hun nek uit te steken?'

Teleurstelling

Van Grunsven ziet het maatwerkdiploma als een eerste stap naar formalisatie van de manier van werken op zijn school en is er daarom blij mee. Maar zijn collega Eric van 't Zelfde, directeur van OSG Hugo de Groot in Rotterdam, is teleurgesteld. Hij hecht meer belang aan de mogelijkheid om leerlingen een enkel vak op lager niveau te laten volgen, wat nu nog steeds niet kan.
'Als je een analyse maakt van de situatie van zittenblijvers, dan zit het probleem altijd maar in een of twee vakken, die ze bovendien toch nooit zullen gaan studeren. Dus waarom zouden ze die niet een niveautje lager kunnen doen? Waarom heeft een toekomstige leraar Engels een 7 voor wiskunde nodig? Waarom moet een zeer getalenteerde bèta-leerling die het geweldig zou doen op de TU, per se Engels op vwo-niveau doen? Leerlingen moeten dátgene kunnen doen waarin hun passie ligt. De school moet dat mogelijk maken en ze niet naar de mavo sturen omdat ze in één vak toevallig wat minder goed zijn. Waar Dekker nu mee komt: dat is half werk. Het is alleen een beweging naar boven.'

'Waarom heeft toekomstige leraar Engels een 7 voor wiskunde nodig?'

Directeur Eric van 't Zelfde van OSG Hugo de Groot in Rotterdam is teleurgesteld. 'Dit is half werk'. (Archieffoto: Rick Keus)

Blijven zoeken naar ruimte

Ook Rosenmöller vindt dat zo'n stapje naar beneden soms heel goed kan werken.
'Ik sprak laatst iemand van de TU. Die zei dat ze toch echt vooral naar de bètavakken kijken. Natuurlijk is Engels ook voor TU-studenten een belangrijke taal. Maar Duits op havoniveau, dat is echt geen ramp. Natuurlijk blijft die herkenbaarheid van het diploma belangrijk, en het is al geweldig dat het maatwerkdiploma er nu echt komt. Maar tegelijkertijd moeten we binnen het bestaande stelsel blijven zoeken naar ruimte. Want de klassieke niveau-indeling blijft toch een beetje statisch en inflexibel.'

Vwo wordt sneller én breder

In het kader van het Plan Aanpak Toptalenten 2014-2018 mogen 24 scholen met ingang van volgend schooljaar vijfjarig vwo aanbieden. Hiermee wil staatssecretaris Dekker talentvolle leerlingen meer uitdaging bieden. Na vijf jaar wordt besloten of dit versneld vwo regulier in de wet wordt verankerd.
Het openbare Zaanlands Lyceum in Zaandam is een van de scholen die mogen experimenteren. 'We hebben nog geen idee hoeveel animo ervoor is', vertelt talentcoördinator Paulien Oortman. 'Maar we zien wel dat sommige leerlingen zo snel en slim zijn, dat ze zich in een gewone klas vervelen. Natuurlijk bieden we hun dan extra werk of andere stof, maar in sommige gevallen kan een versneld vwo dé oplossing bieden. Al kun je je afvragen of het wenselijk is dat een leerling op zijn zeventiende al naar de universiteit gaat.'
Dat laatste ziet ontwikkelingspsycholoog Gerrit Breeuwsma van de Rijksuniversiteit Groningen ook niet zitten: 'Piepjonge eerstejaarsstudenten hebben moeite om de overstap naar het academisch onderwijs te maken. Ik zie daarom meer in verbreding dan in versnelling van de opleiding', aldus Breeuwsma.
Oortman van het Zaanlands Lyceum vertelt dat haar school ook aan verbreding doet voor bèta-plus-leerlingen. In het kader van het Plan Aanpak Toptalent heeft deze school ook het officiële predicaat verrijkingsschool gekregen.